

**BANK INQIROZLARINING KELIB CHIQISHI VA
KO'RILADIGAN CHORALAR**

Akramov Xurshidbek Bahrom o'g'li

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti Iqtisodiyot kafedrası 3-kurs

Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o'g'li

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti Iqtisodiyot fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu chuqur maqolada bank inqirozlarining asosiy sabablari ko'rib chiqiladi va bunday moliyaviy shoklarning oldini olish va boshqarishning asosiy strategiyalari ko'rsatilgan. Unda moliyaviy barqarorlikni himoya qilish uchun kuchli tartibga solish, xavf-xatarlarni oqilona boshqarish va inqirozga qarshi samarali tayyorgarlik choralari muhimligi ta'kidlanadi

Kalit so'zlar: bank inqirozlari, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, tartibga solish, nazorat qilish, likvidlik, kapitalning etariligi,

Annotation: This comprehensive article delves into the root causes of banking crises and outlines key strategies to prevent and manage such financial upheavals. It emphasizes the importance of robust regulation, prudent risk management, and effective crisis preparedness measures in safeguarding financial stability.

Keywords: Banking Crises, Financial Stability, Risk Management, Regulation, Supervision, Liquidity, Capital Adequacy

Jahon iqtisodiyoti o'zining jivojlanish bosqichlarida turli xildagi inqizorlarga yuz tutgan. Jumladan iqtisodiyotning muhim qismi bo'lgan banklar ham tez-tez moliyaviy inqirozlarga yuz kelishi sir emas. Bank inqirozlari iqtisodiy muhitdagi burilish nuqtalarini ifodalaydi, ko'pincha moliyaviy qiyinchiliklar va iqtisodiy notinchliklar bilan tavsiflanadi. Ushbu inqirozlar zamonaviy moliyaviy tizimlarning takrorlanadigan xususiyatlari bo'lib, 1930-yillardagi Buyuk Depressiya, 1980-yillardagi jamg'arma va kredit inqirozi va 2008 yilgi jahon moliyaviy inqirozi diqqatga sazovordir. Bank inqirozlarining asosiy sabablarini tushunish siyosatchilar, moliyaviy tizimlarning barqarorligini himoya qilishga intilayotgan tartibga soluvchilar va bozor ishtirokchilari uchun muhimdir. Bank inqirozlari moliyaviy barqarorlikka jiddiy tahdid soladi va bu butun dunyo iqtisodiyotiga zarar etkazishi mumkin. Ushbu inqirozlar moliyaviy nomutanosiblik va iqtisodiy notinchlikdan tortib to tartibga solish va nazoratning etarli emasligigacha bo'lgan turli omillardan kelib chiqishi mumkin. Bank inqirozlarining sabablarini tushunish ularning oqibatlarini yumshatish va takrorlanishining oldini olish uchun samarali choralar ko'rishda muhim ahamiyatga ega.

Kelib chiqish sabablari. Shunday qilib bank inqirozlarining kelib chiqishiga quyidagi omillar jiddiy ta'sir qiladi:

1. Haddan tashqari xavf: Bank inqirozlari ko'pincha haddan tashqari tavakkalchilik va barqaror bo'lmagan kreditlash amaliyoti tufayli moliya tizimidagi nomutanosibliklardan kelib chiqadi. Banklar kreditlash va investitsiya faoliyati bilan shug'ullangani uchun tabiatan riskga duchor bo'ladilar Iqtisodiy o'sish davrida banklar kelajakdagi daromadlarga haddan tashqari optimistik qarashlari mumkin, bu ularni xavfli qarz oluvchilarga kredit berishga va havfli aktivlarga sarmoya kiritishga olib keladi. Bunday xatti-harakatlar ko'chmas mulk yoki fond bozorlari kabi aktiv pufakchalarining paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin, bu esa oxir-oqibat yorilib, kreditni to'lamaganlik kaskadiga va bank muvaffaqiyatsizlikka olib keladi. Misol uchun, 2008 yilgi moliyaviy inqiroz arafasida ko'plab banklar kreditga layoqatliligiga unchalik e'tibor bermagan holda, yuqori darajadagi qarz oluvchilarga ipoteka kreditlarini taqdim etdilar, bu esa uy-joy pufagiga olib keldi, bu esa oxir-oqibatda keng tarqalgan bank inqirozini keltirib chiqardi.

2. Iqtisodiy tartibsizlik. Resessiyalar, foiz stavkalarining keskin o'zgarishi yoki geosiyosiy hodisalar kabi tashqi iqtisodiy zarbalar bank sektoridagi zaifliklarni kuchaytirib, inqirozlarni keltirib chiqarishi mumkin. Iqtisodiy tanazzul qarz oluvchilarning kreditlarni to'lash qobiliyatini pasaytiradi, kreditni to'lamay qolish ehtimolini oshiradi va aktivlar sifatini yomonlashtiradi. Bundan tashqari, aktivlar bahosining keskin o'zgarishi banklarning kapital zahiralarini yemirishi va investorlar orasida vahima qo'zg'atishi, likvidlik inqirozi va tizimli yuqumli kasalliklarga olib kelishi mumkin.

3. Noto'g'ri tartibga solish: Samarali tartibga solish va nazorat haddan tashqari xavf, firibgarlik va noto'g'ri xatti-harakatlardan himoya qilishni ta'minlaydigan mustahkam moliyaviy tizimning muhim ustunlari hisoblanadi. Biroq, tartibga solishdagi nosozliklar yoki kamchiliklar bank sektorining barqarorligiga putur etkazishi, uni xavf va zaiflik darajasining oshishiga olib kelishi mumkin. Tartibga solishning uzilishlari ko'p shakllarda bo'lishi mumkin, jumladan kapital talablarining etarli emasligi, xavflarni boshqarish standartlarini susaytirishi.

Bank inqirozlarining eng to'g'ridan-to'g'ri va ko'rinadigan oqibatlaridan biri bu iqtisodiy tanazzulning boshlanishi. Bank inqirozlari moliyaviy vositachilikning normal ishlashini buzadi, banklarning uy xo'jaliklari va korxonalarini kreditlash va oraliq kreditlash qobiliyatini zaiflashtiradi. Natijada investitsiyalar va iste'mollar qisqaradi, bu esa iqtisodiy faollikning pasayishiga va ishsizlikning o'sishiga olib keladi. Bank inqirozlari bilan bog'liq bo'lgan turg'unliklarning jiddiyligi va davomiyligi inqiroz hajmi, siyosat choralariining samaradorligi va asosiy iqtisodiyotning kuchi kabi omillarga qarab keng farq qilishi mumkin. Misol uchun, 2008 yilgi moliyaviy inqirozdan keyin yuzaga kelgan retsessiya uzoq davom etgan iqtisodiy turg'unlik davri bilan tavsiflanadi, bu esa bandlik, uy-joy bozorlari va iste'molchilar ishonchi uchun jiddiy salbiy oqibatlarga olib keldi.

Bu kabi muammolarni yechish uchun banklar tinimsiz ravishda choralar ko'rib borishi shart hisoblanadi. Misol uchun, Tartibga solish va nazoratni kuchaytirish. Bank sektoridagi tizimli risklarni aniqlash va bartaraf etish uchun mustahkam me'yoriy-huquqiy baza va samarali nazorat mexanizmlari zarur. Regulyatorlar asosiy e'tiborni kapitalning yetarlilik standartlarini oshirish, risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish hamda bozor intizomi va shaffofligini mustahkamlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratishi kerak. Shuningdek, inqirozli davrlarda bank tizimining barqarorligi va barqarorligini ta'minlash uchun likvidlikni to'g'ri boshqarish muhim ahamiyatga ega. Banklar turli xil noxush stsenariylar, jumladan, omonatchilarning mablag'larini olib qo'yish va bozordagi buzilishlar ostida qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish uchun etarli likvidliktivlarni saqlashlari kerak. Bundan tashqari, likvidlik tavakkalchiligini boshqarishning mustahkam asoslarini yaratish, jumladan, shartli moliyalashtirish rejalarini ishlab chiqish va markaziy bankning likvidlik imkoniyatlaridan foydalanish zaruriyat paytlarida banklarni likvidlikni qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha manbalari bilan ta'minlashi mumkin. Nihoyat, kapitalning yetarliligini ta'minlash- kapitalning yetarli darajasi banklarni yo'qotishlardan himoya qilish va moliyaviy qiyinchilik davrida omonatchilar ishonchini saqlab qolish uchun juda muhimdir. Regulyatorlar banklar yo'qotishlarni o'zlashtirib olish va to'lovga qodir bo'lib qolish uchun yetarli kapital manbalarini saqlab qolishlarini ta'minlash uchun Bazal III doirasida ko'rsatilganlar kabi kapital yetarliligi bo'yicha qat'iy talablarni qo'llashlari kerak. Bundan tashqari, tartibga soluvchi organlar banklarning kapital pozitsiyalarini muntazam ravishda kuzatib borishlari va tizimli xavf tarqalishining oldini olish uchun kapital tanqisligini bartaraf etish bo'yicha tezkor choralar ko'rishlari kerak.

Xulosa qilib aytganda, bank inqirozlarining asosiy sabablarini bartaraf etish mustahkam tartibga solish, xavf-xatarlarni oqilona boshqarish va inqirozga qarshi samarali tayyorgarlik choralarini o'z ichiga olgan muvofiqlashtirilgan va ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali siyosatchilar moliyaviy barqarorlikni oshirishi va bank inqirozlarining butun dunyo bo'ylab iqtisodiyot va jamiyatlarga salbiy ta'sirini yumshatishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaev Y., Qoraliev T., Toshmurodov Sh., Abdullaeva S. Bank ishi. O'Quv Qullanma-T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2009 yil, 548 bet.
2. Borio C. et al. Assessing the risk of banking crises //BIS Quarterly Review. – 2002. – T. 7. – №. 1. – C. 43-54.
3. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/macroeconomics/economics-of-money/banking-crisis/>